

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

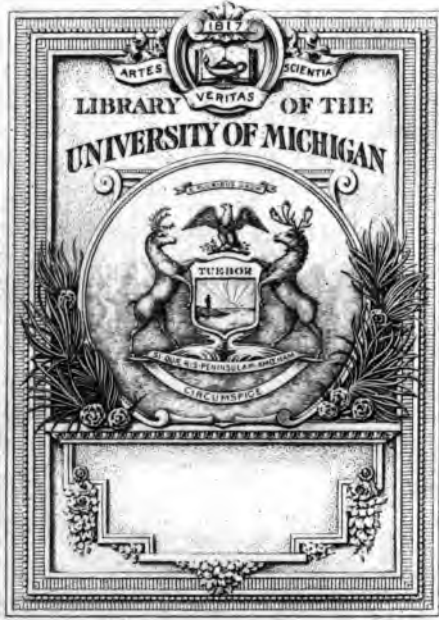
Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

8393

093

A 727,993

839.3

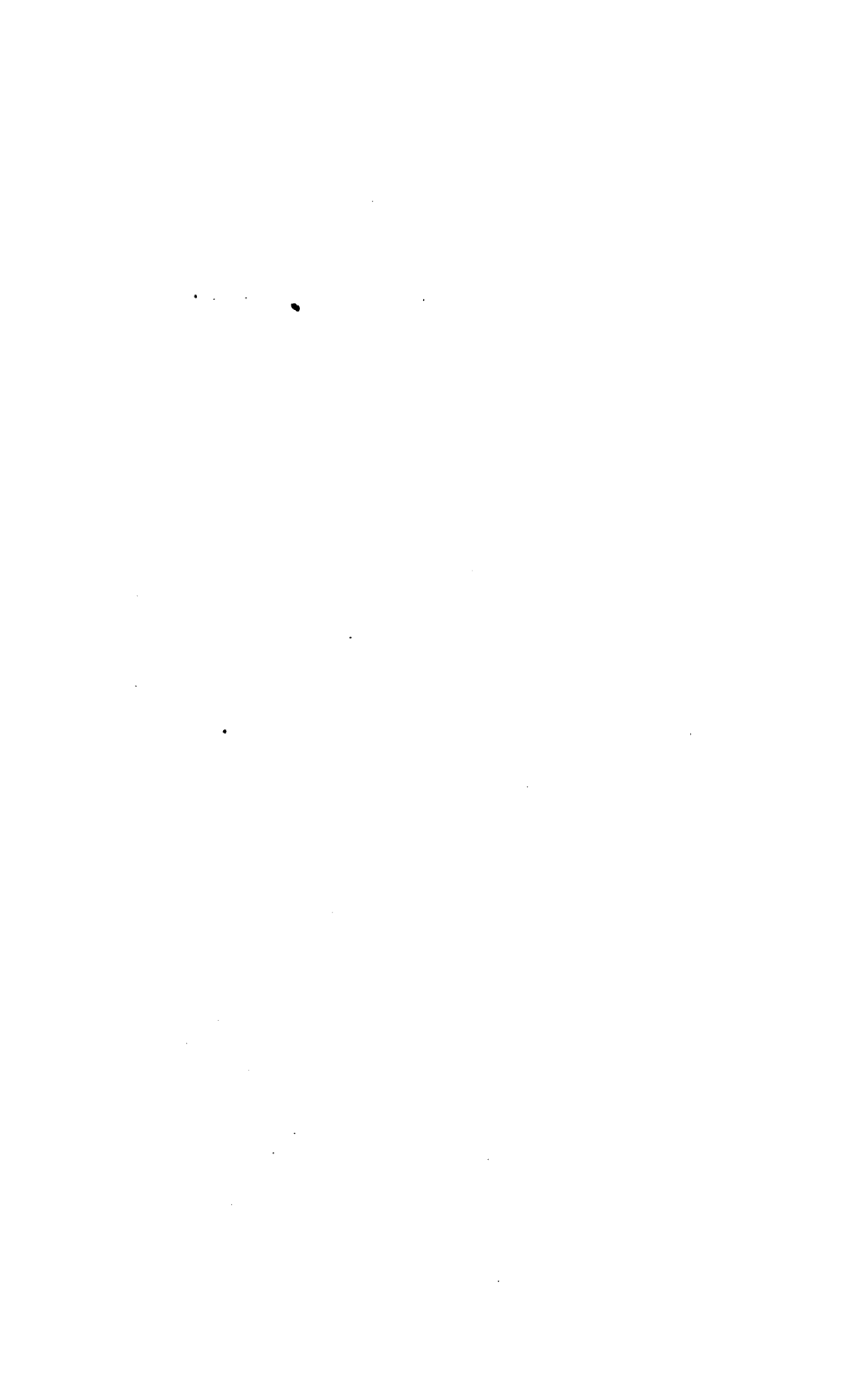
093

GEMENGDE TAALKUNDIGE

BIJDRAGEN

EN

B E D E N K I N G E N .

GEMENGDE TAALKUNDIGE

BIJDRAGEN

EN

B E D E N K I N G E N ,

DOOR

Handwritten text: A. C. Oudemans
A. C. OUDEMANS.

De Leiden,

BIJ. C. C. VAN DER HOEK.

1845.

839.3

093

VOORBERIGT.

Sedert dat de verdienstelijke werken van onzen hooggeachten Leidschen Hoogleeraar SIEGENBEEK en den geleerden WEILAND het licht zagen, is er veel over taal en spelling geschreven, en vele nieuw opgekomenne stellingen werden door den een' verdedigd, door den' anderen gelaakt; doch terwijl men met groote, moeijelijk te beslissen, vraagpunten zich onledig hield, werden de zoogenaamde kleinigheden vergeten. Het gevolg hiervan was, dat, telkens als een schrijver den voet op het gebied der onbebouwde gronden zette, hij niet zelden het spoor bijster raakte, en de woorden op eene wijze spelde, die, goed en van nabij bezien, niet alleen geene volging, maar veeleer afkeuring verdiende. Maar op

welke gronden zoude men afkeuren? Er bestond geen regel, en dus had men ook tegen geen' regel gezondigd, en van daar dat gewoonlijk in taalkundige recensien deze leemten en gebreken met stilzwijgen werden voorbijgegaan.

Ik heb het nuttig geacht, de aandacht van hen, die er belang in mogten stellen, op eenige dier gebreken te bepalen, en mijne gedachten daaromtrent te ontwikkelen. Of ik hieraan wel of kwalijk gedaan heb, zal de tijd mij leeren; doch dit kan ik verzekeren, dat geen beginsel mij geleid heeft, dan de zucht om nuttig te zijn, en iets, ware het mogelijk, tot de verbetering onzer taal bij te dragen.

Ben ik daarin eenigzins geslaagd, zoo zal mij zulks welligt ten spoorslag strekken, meer over dit gewigtige onderwerp zamen te stellen.

Leiden, 1845.

OVER

DE SPELLING

VAN RENIGE

ZAMENGESTELDE ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

Ik wilde toonen, dat niemand slaaf van gezag,
of naprater van opgewarmde dwalingen be-
hoeft te zijn.

VAN KAMPEN.

Dat er in onze taal nog vele zwaarigheden bestaan, die, van af hare regeling in 1805 tot nu toe, onopgelost zijn gebleven, is bij elken taalminnaar bekend.

Eene dezer moeilijkheden bestaat in de vorming van die woorden, welke uit twee zelfstandige naamwoorden zijn zamengesteld, waarvan het eerste het enkel- en meervoud kan aannemen, zoo als *pruikmaker* en *hoedenmaker*.

Eene vraag, die hier van veel belang is, en welke vooraf dient beantwoord te worden, is deze: *Welke autoriteiten behoort men in de spelling dier woorden te volgen?*

De Hoogleeraar SIEGENBEEK heeft wel over de spelling in het algemeen, en over eenige harer voornaamste regelen gehandeld, en aangewezen, welke woorden met *o*, *oo*, *e*, *ee*, *ei*, *ij*, *g* en *ch* moeten geschreven worden, maar Zijn Hooggeleerde heeft de behoefte niet vervuld, die men over het algemeen had aan een geheel afgewerkt woordenboek onzer taal, zoodat men zich, voor dit geval, op diens spelling niet beroepen kan.

Hetgeen ons alsnu overblijft, is het Taalkundig Woordenboek des Heeren P. WEILAND, in 11 deelen, een verkort dito in 5 deelen, en een Handwoordenboek in één deel, welke natuurlijk allen met elkander moeten overeenkomen, en welke gewoonlijk in ons Land door onderwijzer en leerling gevolgd worden, even als diens mans Spraakkunst, die met al deze werken in een naauw verband staat, en met dezelve één geheel uitmaakt.

Het is mijn doel 1°. om in deze weinige bladen aan te duiden, dat al de opgenoemde werken ons, voor dit bijzonder geval, niet ter vraagbaak kunnen dienen, en 2°. om aan het oordeel van deskundigen de regels te onderwerpen, welke ik vermeen gevonden te hebben, om ook in dit gedeelte onzer taal eene gelijkvormigheid en gemakkelijkerheid in te voeren, die met betrekking tot dit punt, zeer wenschelijk mogen genoemd worden.

Ten einde het eerste in een helder daglicht te doen uitkomen, moet ik nogmaals mijnen lezers herinneren, dat de Hoogleeraar SIEGENBEEK, in zijne Verhandeling

over de Nederduitsche spelling, dit punt onaangeroerd heeft gelaten, en dat ook de Heer WEILAND, in zijne Spraakkunst, daaromtrent een diep stilzwijgen bewaard heeft, zoodat alleen zijne woordenboeken daaromtrent zouden moeten geraadpleegd worden.

Dewijl nu van al deze werken het Handwoordenboek in één deel, om zijnen minderen prijs, in meer algemeen gebruik is dan de duurdere van elf en vijf deelen, heb ik, tot meer gemak van den lezer, al de aangehaalde voorbeelden genomen uit gezegd Handwoordenboek, en ik heb getracht, door uit hetzelfde eene lijst van zamengestelde zelfstandige naamwoorden te verzamelen, en hen onderling te vergelijken, eenigen regel te ontdekken, volgens welken de Heer WEILAND hunne spelling mogt geregeld hebben; doch ik kwam weldra tot het besluit, dat in dezelve geen regel hoegenaamd te vinden was.

Waarom toch schrijft men *schoen-* en *laarzenmaker*, en niet *schoenen-* en *laarzenmaker* of *schoenen laarsmaker*? Men zou hierop welligt kunnen antwoorden, dat *schoen* reeds een meervoud was van het oude *schoe*, en dit zoo aangenomen wordende, zou de reden voor deze spelling gevonden zijn.

Waarom schrijft men *poffertjeskraam* en daarentegen *wafelkraam*, en niet *wafelskraam*? Het antwoord hierop zou kunnen zijn, omdat de welluidendheid ons zulks voorschrijft, en hierin zou men dan ook gevoegelijk kunnen berusten; maar geheel anders wordt de zaak, als men vraagt: waarom schrijft WEILAND *maliehemd* en daarentegen *maliënkolder*?

Waarom verkiest die Schrijver bij *hemd* een enkelvoud en bij *kolder* een meervoud van *malie* te plaatsen?

Welk antwoord moet de onderwijzer zijnen leerlingen geven, als dezen hem naar de reden zulk eener spelling vragen? Na te vergeefs alle taalkundige werken daaromtrent te hebben geraadpleegd, en op eigen gezag niet durvende vertrouwen, moet hij antwoorden: *Ik weet het niet; maar WEILAND schrijft het zoo, en dien moeten wij volgen.*

Hoe uitlokkend wordt zulk een onderwijs voor meester en leerling, als men eene taal leert, zonder het *hoe* en *waarom* te kunnen of te mogen onderzoeken. »WEILAND schrijft het zoo, en dit is genoeg;» ziedaar de troost voor den leerling, en mogt deze begrijpen om *maliënhemd* of *maliekolder* te schrijven, het Handwoordenboek zou tegen hem getuigen, dat hij eene fout had begaan.

Waarom schrijft WEILAND *paardenstaart*? Een staart kan immers maar aan een enkel paard, en niet aan meer paarden toebehooren; of wil deze Schrijver het eerste woord *per se* meervoudig maken, dat hij dan niet schrijve *hazejagt*, *lorremand*, *molleval* en meer anderen; en waarom dan ook niet geschreven *handendoek*, in plaats van *handdoek*, daar dit woord, met veel meer regt, aldus zou kunnen geschreven worden dan *paardenstaart*, dewijl zulk een doek voor het afvegen der *handen* en niet eener enkele hand dient?

Welligt zal men mij tegenwerpen, dat ook hier de welluidendheid de spelling van *paardenstaart* vor-

dert; maar elk, die begrip heeft van de welluidendheid in de taalkunde, moet zulks ontkennen. *Paardestaart* ware goed geweest, omdat de overgang van *paard* naar *staart* door de ingevoegde toonlooze *e* ware geholpen geworden, en dat *paard* daarenboven, wat hier een voornaam punt is, den enkelvoudigen vorm hadde behouden.

Om de thans bestaande onregelmatigheid in de spelling der zamengestelde zelfstandige naamwoorden nog meer te doen uitkomen, laat ik hier eene lijst van dezelve volgen, die uit gezegd Handwoordenboek getrokken is.

Genoemde taalleeraar schrijft :

Aalbessenboom,		maar daarentegen	Kastanjeboom.
Rabauwenboom,	»	»	{ Abrikoosboom.
			{ Amandelboom.
			{ Perzikboom.
			{ Pruimboom.
Aardbeziënplant,	»	»	Aspersiebed.
Klokkenmaker,	»	»	Klokgieter.
Apenbek,	»	»	Addertong.
Naaldenoog,	»	»	Naaldekop.
Leeuwenhol,	»	»	Musschepot.
Krantenman,	»	»	{ Bruggeman.
			{ Bijleman.
Boevenstreek,	»	»	Boevejagt.
Prullenmand,	»	»	Lorremand.
Ravengekraai,	»	»	Hanegekraai.
Bessenwijn,	»	»	Razijnwijn.

Bessenwijn ,	maar daarentegen	Razijnazijn.
Kaarsenbak ,	»	Kaarssnuiter.
Kousenband ,	»	Hozeband.
Perenbloesem ,	»	Morellebloesem.
Rattenval ,	»	{ Muizeval.
		{ Molleval.
Ganzenmarkt ,	»	Garnaalmarkt.
Muizenoor ,	»	Muizekop.
Rozengaard ,	»	Rozeboom.
Rozenolie ,	»	Rozewater.
Erwtensoep ,	»	Groentesoep.
Eijerdojer ,	»	Eiwit.
Paauwenei ,	»	Henneëi.
Wespennest ,	»	Rupsenest.
Messenkoker ,	»	Lancetkoker.
Konijnenjagt ,	»	Hazejagt.
Bessenvla ,	»	Citroenvla.
Bessensap ,	»	Pruimesap.
Pennenkoker ,	»	Pennemes.
Mattenlisch ,	»	Mattebies.
Kattenspel ,	»	Kattekwaad.
Messenslijper ,	»	Schaarslijper.
Prentenkraam ,	»	Prentwinkel.
Rattenstaart ,	»	Mollepoot.
Netenkop ,	»	Naaldekop.
Bloemenhandel ,	»	Bloemmarkt.
Pillendoos ,	»	Brilledoos.
Pannenbakker ,	»	Koekebakker.
Leeuwenbek , }	»	
Hondenvel , }	»	Hazekop.

Bokkenhaar ,	maar daarentegen	Robbevel.
Brievenbesteller ,	»	Briefschrijver.
Koordendanser ,	»	Rupsedooder.
Kousenband ,	»	Rokkeband.
Hondenhok ,	»	Musschekan.
Hondennest ,	»	Musschenest.
Koppenzetter ,	»	Mollevanger.
Beerenklaauw ,	»	Hanekam.
Frambozenkoekje ,	»	Krentebrood.
Ganzenpen ,	»	Kraaipen.
Mannenmoed ,	»	Maagdeblos.
Zwanendrift ,	»	Zwanedons.
Paardenkleed ,	»	Vrouwekleed.
Vossenhol ,	»	Voskuil.
Vossenstaart ,	»	Mollevanger.
Voeteneinde ,	»	Voetbank.
Drakenkop ,	»	Zwanekop.
Eendenkooi ,	»	Vinkekooi.
Slangenhout ,	»	Slangekruid.
Brillenmaker ,	»	Speldemaker.
Hertenvleesch ,	»	Stierevleesch.
Starrenbeeld ,	»	Starrekijker.
Starrenhemel ,	»	Starresnuitsel.
Duiventil , op het woord <i>duif</i> ,	»	Duiventil , op het woord <i>til</i> .
Vrouwenmelk , op het woord <i>zog</i> ,	»	Vrouwemelk , op het woord <i>vrouw</i> .
Pruimenboom , op het woord <i>var-</i> <i>kenspruim</i> .	»	Pruimboom , op het woord <i>pruim</i> .

Deze lijst zal wel voldoende zijn om te doen zien, dat geene taalkundige begrippen, maar enkel gehoor en willekeur den Schrijver in deze woordbepaling geleid hebben. Immers indien de spelling dezer woorden op goede, fiksche regels gegrond was, waarom dezen dan niet in het groot Taalkundig Woordenboek of in de Spraakkunst ontwikkeld?

Dikwerf vroegen taalbeoefenaars zich zelven af, of de lengte en korthed der lettergrepen ook eenigen invloed op de spelling dezer woorden uitoefenden, doch de vergelijking der opgegevene woorden deed hen tot geene goede resultaten komen.

Dat echter niet alleen de korthed en lengte der lettergrepen, maar ook de sluitletters en de ontmoeting van sommige klinkers en medeklinkers wel degelijk eenen beslissenden invloed op de spelling der zamengestelde woorden hebben, is onbetwistbaar, en deze invloed is zichtbaar in die letters, welke men welluidendheidshalve er tusschen invoegt.

Deze letters heeft men bijna in alle talen, en de Franschen hebben haar een' afzonderlijken naam, dien namelijk van *lettres euphoniques*, gegeven; doch in de gansche Spraakkunst des Heeren WEILAND zijn dezelve onbehandeld gebleven, zoodat zelfs vele jeugdige taalbeoefenaars schijnen niet te weten, dat wij in onze taal, even goed als de Franschen, *welluidende letters* hebben, wier invloed van het grootste gewigt is.

Vestigen wij, om dezen invloed meer kennelijk te maken, nogmaals onze aandacht op de hier boven staande lijst, dan zullen wij al dadelijk zien, dat de *n* in *naaldenoog* meer noodzakelijk is, dan in *naaldkop*, want nam men deze letter van daar weg, zou men *naaldeoog* verkrijgen, en de ontmoeting der twee klinkers zou onwelluidend en hard zijn voor het gehoor. Deze *n* dus moet als eene ingelaschte welluidende *n*, maar geenszins als eene meervoudvormende *n* beschouwd worden. Hetzelfde geldt ook omtrent *muizenoor* en *muizekop*, en daarom is het onbegrijpelijk waarom WEILAND *henneï* en *kerkeörde* en niet, om zich zelve gelijk te blijven, *hennenei* even als *paauwenei* geschreven heeft.

Sommige letters vloeijen, bij hare ontmoeting, niet genoeg ineen, om de uitspraak gemakkelijk te maken, zoo als *kk*, vooral wanneer de eerste door eenen langen klank wordt voorafgegaan, en daaraan is het waarschijnlijk toe te schrijven, dat men in gemeld Handwoordenboek vindt *boekwinkel*, *boekhandel*, maar daarentegen *boekenkas*, *boekenkamer*, enz.; want nam men de letters *en* weg, die den overgang gemakkelijker maken, dan zou ons gehoor weinig gestreeld worden door de ontmoeting der dubbele *k*, als in *boekkast* en *boekkamer*, welk woord *boek* zich echter met *zaal* zeer goed tot *boekzaal* laat verbinden.

Wij zien dus dat de reden, waarom deze woorden zoo verschillend gespeld worden, hier onmogelijk in den meervoudigen vorm van het eerste zamenstellende deel, maar wel in de welluidendheid te zoeken

is, en dat dus de letters *en* niet zijn tusschengevoegd voor het meervoud, maar voor de *euphonie*.

Indien een meerlettergrepig woord op *r* eindigt, hetzij van eenen korten of langen klank gevolgd, is de overgang tot denzelfven meestal zeer gemakkelijk, zoodat gezegd woord, in zamenstelling met andere, meestal geene overgangletters behoeft, zoo als te zien is in *runderharst*, *kindermeid*, *eijerkoek*, *ouderliefde*, *raderboot*, *kalverdienst*, enz.

Uit deze voorbeelden ziet men, dat *runder*, *kinder*, *eijer*, *ouder*, *rader* en *kalver* noch den enkelvoudigen noch den meervoudigen vorm bezitten, en dat zij, om de welluidendheid te bevorderen, halfsoortig zijn. Het enkelvoud *rundharst*, *kindmeid*, *eikoek*, *radboot*, enz., zou te onaangenaam, te hard, en het meervoud *runderenharst*, *eijerenkoek*, *raderenboot*, *kleederenmaker*, zou te slepend, en, uit dien hoofde, ook onaangenaam voor het gehoor zijn.

Dat zulke en dergelijke waarheden verdienen opgemerkt te worden, zal wel niemand betwijfelen, en dat de welluidendheid alleen, en geenszins de vorming van het meervoud in deze zamenstellingen de hoofdrol speelt, meen ik genoegzaam te hebben aangetoond.

De hoofdvraag blijft dus nog over, hoe zal men eenen of meer algemeene regels uit de taal zelve kunnen opdelven, om deze moeilijkheid, waarvan velen zich geene verklaring kunnen geven, te doen verdwijnen.

Naar mijne wijze van zien zou dit oogmerk het ge-

voeglijkst kunnen bereikt worden, door aan te nemen, dat de welluidendheid hier alles vermag, en dat deze zich, als magtige gebiedster, door geene taalregels laat betoomen, zoo als vooral in de Fransche taal, in wier zamenvoegingen men somtijds eene *t* en *s euphoniques* ontmoet, te zien is.

Heeft men dezen invloed als den grondslag der samenstellingen aangenomen, dan zal ook spoedig de moeilijkheid in derzelve spelling verdwijnen, als men bedenkt, dat de welluidendheid, in onze taal, meestal door de inlassching der zachte, toonlooze *e* bevorderd wordt. Dit toch ziet men in *tinnegieter*, *kinnebak*, *beddetijk*, en meer andere woorden van dien stempel, en waarom zoude men dan niet kunnen aannemen, om eene enkele *e* tusschen die woorden te plaatsen, waarin de uitspraak eene overgangslitter vereischt.

Neemt men dit als grondbeginsel aan, dan moet men althans de volgende woorden zonder *n* schrijven:

Paardestaart, *rattestaart*, *galgeveld*, (maar *galgenaas* om de welluidendheid), *apebek*, *hondevel*, *koordedanser*, *hondehok*, (of voor degenen, die de *h* te zacht uitspreken, *hondenhok*), *drakekop*, *hertevleesch*, enz., enz., dewijl hier zelfs alle denkbeeld van het meervoud is uitgesloten.

Is het denkbeeld van het meervoud daarentegen niet uitgesloten, dan zou men het aan de Schrijvers kunnen vrijlaten om, of de regels der welluidendheid, of de kracht van dit denkbeeld te volgen, en dan zouden de beide schrijfwijzen taalkundig

kunnen verdedigd worden, en men zou even goed kunnen schrijven :

Aalbesseboom ,	als	Aalbessenboom.
Abrikozeboom ,	»	Abrikozenboom.
Pruimeboom ,	»	Pruimenboom.
Bessesap ,	»	Bessensap.
Prentekraam ,	»	Prentenkraam.
Laarzemaker ,	»	Laarzenmaker.
Lorremand ,	»	Lorrenmand.
Eendekooi ,	»	Eendenkooi.
Pruikemaker ,	»	Pruikenmaker.
Hoedemaker	»	Hoedenmaker.

Dat de Heer WEILAND dit zelf schijnt gevoeld en de inlassching der enkele *e*, ook in gevallen, waar een meervoudige zin bedoeld werd, schijnt goedgekeurd te hebben, zien wij in zijne spelling van *koekebakker*, *kurketrekker*, *bruggeman*, *kraaijenest*, *krentebrood*, *molleval*, *mollevanger*, *morellebier*, *muizeval*, *musschepot*, *musschenest*, *liedeboek*, *robbehuïd*, *razijnewijn*, *rozewater*, *rupsenest*, *rupsedooder*, *pruimesap*, *duivetil*, *hazejagt*, *pennemes*, *boevejagt*, *zwanedons*, en meer anderen.

Somtjids echter zal men woorden aantreffen, waarvan het eerste lid wel het denkbeeld van het meervoud in zich sluit, en echter, om der welluidendheid's wille, den enkelvoudigen vorm, zonder overgangletter, blijft behouden, zoo als *handdoek*, *schoenmaker*, *pruikmaker*, enz.; doch deze afwijking levert volstrekt geene zwarigheid op, dewijl men zoo dikwerf

in onze taal enkelvoudige zelfstandige naamwoorden, in eenen meervoudigen zin gebruikt, zoo als: alle *dag*, voor alle *dagen*; onder *zeil* gaan, voor onder de *zeilen* gaan; op de *been* komen, voor op de *beenen* komen; onder de *voet* trappen, voor onder de *voeten* trappen; doe de *visch* in den ketel (van een kooksel sprekende), voor doe de *visschen* in den ketel; enz.

Al deze denkbeelden zamentrekkende, komen de regels, die ik vermeen, ter meerdere regelmaat in de spelling der verhandelde zamengestelde zelfstandige naamwoorden, te mogen aanbevelen, hierop neder:

1°. Als het eerste zelfstandig naamwoord in eenen enkelvoudigen zin genomen wordt, zoo geve men aan hetzelfde volstrekt geene meervoudige buiging; maar behoeft dit woord eene overgangletter, zoo gebruike men daartoe de toonlooze *e*, met of zonder verdubbeling der sluitletter.

2°. Indien, in hetzelfde geval, het tweede woord met een' klinker begint, zoodat de uitspraak door eene tweede overgangletter zachter of vloeiender wordt, make men daarenboven gebruik van de letter *n*, zoo als in *galgen**naas*.

3°. Sluit het eerste zelfstandig naamwoord eenen meervoudigen zin in, dan blijft de bovenstaande regel in volle kracht, ofschoon het ieder vrijstaat, om ook het eerste woord in het meervoud te plaatsen, altijd echter de welluidendheid daarbij in acht nemende.

Ziedaar dan de denkbeelden, die mij omtrent de regeling van dit anders moeilijk punt geleid hebben, en die ik gemeend heb, aan het meer verlicht oordeel van anderen te mogen onderwerpen, om, door de wisseling van gedachten, tot resultaten te komen, die onze taal vereenvoudigen en in schoonheid doen aanwinnen.

OVER HET GEBRUIK

VAN

HET DEELTEEKEN (').

Doch genoeg, zal menig een uitroepen, van deze spitsvondigheden, van deze grammatikale mugge-zifterijen. — Nu ja, het zijn kleinigheden, Lezer, zoo gij wilt, maar klein en groot zijn relatieve begrippen, en zoo de grootste vernuften van ouder en jonger tijd zich met het uitpluizen van dergelijke taalbeuzelingen wel onledig hebben willen houden, zoo men over eene enkele letter van dit of dat Latijnsch handschrift dikwerf stroomen inks vergoten heeft, en in kerkelijke zaken wel eens stroomen bloeds over veel dwazer hairkloverijen, zie ik niet in, waarom wij daár, waar het onze Hollandsche taal betreft, ook niet wat zouden mogen mikroskopisêren.

LULORS.

In het gebied der wetenschappen bestaan geene kleinigheden, is niets gering of onbeduidend. Het denkbeeldige punt van den wiskundige is de eerste grondslag, die hem tot de verhevenste theoriën opvoert, waardoor hij zonne- en wereldstelsels leert berekenen.

Ook in de taalkunde is, even als in andere wetenschappen, alles van waarde. Eene enkele komma, een

enkel punt, een *verbindingsteeken* immers oefent een groot vermogen uit, en in onze schoone moedertaal mag niets als eene beuzeling beschouwd worden, wat tot hare verduidelijking en opluistering, en tevens tot meer juistheid in de spelling kan dienstig zijn.

Tot de middelen om deze juistheid te bevorderen, behoort ook het *deelteeken*, hetwelk de ineensmelting van twee of meer klinkletters, welke in de uitspraak niet mogen zamenvloeijen, moet voorkomen.

Dat dit *deelteeken* in vele gevallen allernoodzakelijkst is, lijdt geen' twijfel, en men ziet zulks klaarlijk in de woorden *bēziën* en *bēzien*, waarvan het eerste een meervoud van *bēzie* en het tweede een werkwoord is; in *ruïnen* en *ruinen*, waarvan het eerste *bouwvallen* beteekent, en het tweede het meervoud van *ruin* is; in *indiën* en *indien*, waarvan het eerste een zelfst. nw. en het tweede een voegwoord is, enz.

De vraag is hier weder, of er regels voor het gebruik van dit *deelteeken* zijn opgespoord en vastgesteld, en of het rigtsnoer, waarnaar men zich bij deszelfs gebruik te gedragen heeft, ergens is opgegeven?

Het antwoord is zeer bedroevend, en te vergeefs zoeken onderwijzer en leerling naar vaste bepalingen daaromtrent, want de Heeren WEILAND en SIEGENBERG hebben dit punt in hunne taalkundige werken niet behandeld.

Maar, zal men vragen, kan men dan den regel daartoe uit de woordenboeken van WEILAND zelven niet opdelven?

Ik vermeen ook deze vraag ontkennend te moeten beantwoorden, dewijl ik in dezen Schrijver niets dan luim of willekeur, ten opzichte van het gebruik van dit teeken, heb waargenomen.

Waarom toch schrijft deze taalgeleerde, in zijn Handwoordenboek, (van zijn Beknopt Nederduitsch Taalkundig Woordenboek, in 5 deelen, 14 en meer jaren na het Handwoordenboek uitgekomen, spreken wij welligt later), *lebäal*, *meeräal*, *beefäal*, *zandäal*, maar daarentegen *nebaal*, *panaal*, *putaal*, *speetaal*, zonder deelteeken? Is dit volgens regels of volgens willekeur?

Door de eerste schrijfwijze zoude men begrijpen, dat er mogelijkheid bestond, deze woorden verkeerd te lezen, en dezelve dus op eene onjuiste wijze in lettergrepen af te deelen; maar wie toch, die lezen kan, zal er aan denken, om deze woorden, al zag men dezelve voor de eerste maal, aldus af te breken: *le-baal*, *mee-raal*, *bee-faal*, *zan-daal*, enz.? Ware WEILAND hiervoor bevreesd geweest, dan hadde hij nog eenige duizende woorden met dit teeken moeten voorzien, als: *aamechtig*, *blikoogen*, *hefoffer*, *aard-aker*, *luipaard*, enz.

De Heer WEILAND schijnt dit teeken te gering voor zijne beschouwing geacht en verwaarloosd of veronachtzaamd te hebben, waaraan het dan ook is toe te schrijven, dat hij over het algemeen zich in deszelfs gebruik vergist, en zich zelven zeer ongelijk blijft, zoo als uit een aantal woorden blijkt. Immers men vindt in gezegd Handwoordenboek:

Loböor,	}	maar daarentegen	}	Kletsoor.	
Langöor,				Grootoor.	
Dodöor,				Botoor.	
Dodöoren,				Druilooren.	
Druilöor,				Druiloorig.	
Ezelsöor,				Druiloorigheid.	
Lamsöor,				Steiloor.	
Koelöven,	"	"	}	Moutoven.	
				Temperoven.	
				Tigcheloven.	
				Smidsoven.	
Hoogëdel,	"	"	}	Weledel.	
				Onedel.	
Koekëter,	}	"	"	}	Kooleter.
Menschenëter,					Melketer.
Middagëten,					
Naëten,					Vleescheter.
Soepëter,					
Goudäder,	"	"		Armader.	
Melkäder,	"	"		Halsader.	
Eksteröog,	"	"		Leepoog.	
Druipöog, op <i>druipen</i>	"	"		Traanoog.	
Geäardheid,	"	"		Geaard, op <i>aarden</i> .	
Geëind,	"	"		Geeindigd.	
				Hooiakker.	
Hennepäkker,	"	"	}	Hopakker.	
				Raapakker.	
				Korenakker.	
Gildös,	}	"	"		Gildos, op <i>os</i> .
Gildössen,					

Uitgeëgd,	} maar daarentegen	Uitgeeischt.
Afgeëischt,		
Zeepäarde,		» » Tuinaarde.
Zeepäppel,		» » Galappel.
Lokënd,	» » Lokaas.	

Deze lijst zou ik nog met een aantal tegenstrijdigheden hebben kunnen verrijken, indien ik niet gemeend had, genoegzame bewijzen voor mijne uitspraak te hebben bijgebracht.

Deze wijze van spelling is ook door VAN KAMPEN gevolgd in het Voorbericht van zijn werk: »De Aarde, beschouwd in haren natuurlijken toestand», waarin men onder anderen vindt: *verëeniging, eindöorzaken, overäl, heeläl, daarin, meestäl, herinneren, veränderingen, vooräl, vooräfgaan*, enz. En zoo spreekt ENGELBERT GERRITS, in zijnen Don Quichot, van *langöoren* (bl. 32), van *domöoren* (bl. 213); doch beide Schrijvers houden zulks niet vol, en het levert een bewijs te meer op, dat zij geen' vasten stelregel gevolgd hebben.

En waar zou nu, volgens taalkundige gronden, het deelteeken moeten geplaatst worden?

Immers alleen daar, waar de mogelijkheid bestaat, dat twee of meer klinkers, welke afzonderlijk moeten gehoord worden, in de uitspraak zamenvloeijen. Die klinker, waarmede de eene lettergreep begint, moet in dat geval met het deelteeken voorzien zijn.

Dewijl nu *e* en *o*, alsmede *i* en *o*, bij de uitspraak niet kunnen zamenvloeijen, zoo behoeven wij nimmer

een deelteeken op *eo* of *io* te plaatsen, en wij schrijven dus *Leopold*, *teorbe*, *kameleon*, *afge oogst*, *theologant*, *prioor*, *pioene*, *riool*, *triumf*, *viool*, enz., en volgen het voorbeeld van WEILAND niet, als deze schrijft: *zeeofficier*, *zeeoorlog*, *zeeoverste*, *kerkeörde*, want niemand zal de woorden *zeeofficier*, *zeeoorlog*, *zeeoverste*, *kerkeorde*, enz., anders kunnen lezen, dan zoo als zij behooren gelezen te worden.

Dewijl *a* en *e*, *e* en *a*, alsmede *i* en *a* niet kunnen zamenvloeijen, zoo schrijve men met WEILAND: *oleander*, *medearbeider*, *kweappel*, *bearbeiden*, *bodeambt*, *zeeadder*, *zeeaap*, *reaal*, *triangel*, *vrijaadje*, enz., en met VAN DER PALM *Rehabeam*, *Jerobeam*, enz., zonder deelteeken, en verwerpe hetzelfde in het werkwoord *bejnën* van WEILAND, en in *Israël*, *Naëma*, *Hazaël*, VAN VAN DER PALM.

Dewijl nu de *u* met de *i* tot *ui*, de *i* met de *e* tot *ie*, de *e* met *u* tot *eu* kunnen zamenvloeijen, zoo behooren de *i*, de *e* en de *u* met een deelteeken voorzien te zijn, indien zij afzonderlijk moeten uitgesproken worden, zoo als in *Jezuït*, *jezuïtisch* of *jezuïtsch*, *priëel*, *Thimotheüs*, enz., en juist in deze woorden laat WEILAND het deelteeken weg.

Indien eenig woord uit twee of meer lettergrepen is zamengesteld, waarvan het eerste op eenen medeklinker eindigt, en het tweede met eenen klinker begint, zoo zou het met de eigenaardigheid onzer taal in strijd zijn, om een deelteeken op dien klinker te plaatsen. Men schrijve dus met WEILAND: *aanaarden*, *aaneen*, *aanerven*, *achterebbe*, *misaarden*, *avonduur*, *onocht*,

bedilal, bergeppe, betovergrootmoeder, landouw, lijk-offer, kopererts, enz., enz., doch volge dien schrijver niet in zonëklips, melkōoi, misinzigt, hoenderëi, hop-ëest, wegëtteren, sliköp, noch in luiäard, kooiöpper, kopijïst, enz., enz.

Daar echter, waar, zoo als gezegd is, slechts eenigzins de mogelijkheid bestaat, dat men letters zou zamenemen, welke gescheiden moeten blijven, zoo is het deelteeken van nut, en men volge WEILAND daarom in de volgende woorden: *naäpen, kakketoëen, beërvan, zeeëngte, geëischt, geëerd, poëet, poëzij, enz., enz.*

De volgende woorden, welke in meergemeld Handwoordenboek zonder deelteeken geschreven zijn, moeten, om bovengemelde redenen, daarvan voorzien worden.

Falien,	meervoud van	Falie.
Knien,	»	» Knie.
Bēzien,	»	» Bēzie.
Historien,	»	» Historie.
Assurantien,	»	» Assurantie.
Evangelien,	»	» Evangelie.
Balien,	»	» Balie.
Obligatien,	»	» Obligatie.
Assignatien,	»	» Assignatie.

Sicilie, } op het woord *Scylla*.
 Italie, }

Scythie.

Tartarije.

Betralien.

Beolien.

Venetie.

Assyrier.

Victalien, meervoud van Victalie.

Phenicie.

Oostindie.

Bij het gebruiken van gezegd deelteeken is echter nog op te merken, dat, als een woord op eene zacht- of scherp-lange *e* eindigt, zoo als *kwe*, *gedwee*, *zee*, enz., er alsdan voor het meervoud of voor den vergrootenden trap nog eene *e*, van een deelteeken voorzien, moet worden achtergevoegd, zoodat gezegde woorden alsdan in *kweën*, *gedweeër*, *zeeën*, enz., overgaan; maar indien deze zacht- of scherp-lange *e* als sluitletter van het woord reeds een deelteeken heeft, zoo als *aloë*, dan moet de aangevoegde *e* zonder deelteeken geschreven worden, en het meervoud wordt met *es* gemaakt, dus *aloëes*.

Indien echter een woord op eene zacht-korte *e* of *ë* eindigt, zoo moet men bij de buigingen of veranderingen dier woorden geene tweede *e* aanvoegen. Men schrijve dus *knie*, *kniën* en niet *knieën*; *spie*, *spiën* en niet *spieën*; *Phenicië*, *Pheniciër* en niet *Phenicieër*; zoo ook *Silicië*, *Siliciër*; *Macedonië*, *Macedoniër*; enz. Hiervan is echter uitgezonderd *Arabier* van *Arabië*, waarin het deelteeken wegvalt.

OVER DE SPELLING VAN AA

IN WOORDEN, DIE VERKLEIND WORDEN VOORGESTELD.

Het is in onze taal een vastgestelde regel, dat geene lettergreep op *aa* of *uu* mag eindigen, dewijl deze letters, reeds lang van klank zijnde, door de verdubbeling geenen langeren klank aannemen. Van *aap* komt dus *apen*, enz.

Omtrent dezen regel bestaat onder de goede Schrijvers wel geen verschil, en echter is men het niet eens omtrent die woorden, welke, op *a* eindigende, als verkleind worden voorgesteld. Immers, indien het aanvoegsel *tje* achter zulk een woord geplaatst wordt, om het begrip van verkleining aan te duiden, schrijft men gezegd woord veelal met *aa*, zoo als: *mama*, *mamaatje*. De vraag nu, of men, dit woord in lettergrepen afdeelende, *ma-maat-je* of *ma-maa-tje* schrijven zoude, moet eerst beslist worden, alvorens men over de juist- of onjuistheid dezer spelling kan oordeelen.

Volgens mijn gevoelen, moeten de letters van *tje* vereenigd blijven, en zamen de laatste lettergreep vormen, en dit als grondregel aannemende, zou men *ma-ma-tje*, *An-na-tje* en niet *mamaatje* of *Annaatje* behooren te schrijven, en hierin ben ik niet weinig versterkt, doordien ook een zeer bevoegd regter, met name Professor TYDEMAN, in BILDERDIJK's Geschiedenis des Vaderlands, D. V, 194. het woord *nota* verkleind voorstellende, niet schrijft *notaatje*, even alsof het grondwoord *notaat* ware, maar *notatje*.

Mogt men vreezen, dat men sommige woorden verkeerd zou kunnen opvatten, en welligt *matje*, een verkleinwoord van *ma* of *mama*, verwarren zou met *matje*, een verkleinwoord van *mat*, zoo zie ik er minder zwaarigheid in, om, in zulke gevallen, den korten klank der klinkletter door à en den langen klank door á aan te duiden, of het achtervoegsel *tje* door een dwars streepje van het grondwoord af te zonderen, dan dit te verbasteren, want even zoo zou men aan hetzelfde ongemak blootgesteld wezen, als men liever voor het eerste *maatje* verkoos te schrijven, want ook dan zou het twijfelachtig kunnen zijn, of dit een verkleinwoord was van *ma* of *maat*.

Hoe ongewoon zulk een toon- of verbindingssteeken ons ook moge toeschijnen, zou zulks echter het eenige middel zijn, om de zuiverheid der spelling in dergelijke woorden te bewaren. Volgens dit denkbeeld zoude men dan *màtje* of *mat-je*, voor eene verkleining van *mat*, en *mátje* of *ma-tje* voor eene verkleining van *ma* of *mama* kunnen schrijven.

Indien er sprake is van een woord, dat in het enkelvoud eenen korten en in het meervoud eenen langen klank heeft, zoo als *vàt*, *vāten*, dan is het noodig, dat zulk een woord, verkleind voorgesteld wordende, de dubbele *a* aanneme, dewijl de lange klank, dien men alsdan in het woord hoort, zulks vordert. Men schrijve dus *vaatje* en niet *vatje* of *va-tje*.

OVER DE SPELLING

VAN

HEIR, MEIR, OIR, HAIR EN AIR.

Zijn al die punten in 's Heeren SIEGENBEEK's Verhandeling over de spelling niet met verstand, oordeel en bedaarde wikking van het voor en het tegen beredeneerd, en kan men daarin met den scherpzinnigen KINKER niet vrij wel en zonder knagende conscientie berusten?

LULOFS.

Elk, die geen vreemdeling in het gebied onzer taalkunde is, weet, dat men oudtijds gewoon was, de klinkers niet door zich zelve, maar door de *e* of de *i* te verlengen, zoo als men in de woorden *loep*, *voir*, *heir*, *huer*, *air*, enz., kan opmerken.

Hoe de uitspraak dezer woorden in vroegere tijden geweest is, ligt natuurlijk wel eenigzins in het duister, maar men heeft reden te vermoeden, dat zij van de tegenwoordige wel zal verschild hebben, en dit verschil merkte ik nog wel degelijk in mijne jeugd op, als ik oude menschen hoorde spreken, die in hunne klanken iets eigendommelijks van hunne voorouders schenen overgenomen te hebben.

Door eene nieuw opgekome ne beschaving, door eene gewenschte regeling onzer spelling, door eene meer wetenschappelijke opvoeding, en vooral door een beter onderwijs, zijn al die tweeklankige geluiden in meer zuivere, meer éénklankige overgegaan.

Dáár echter, waar men eenig onderscheid tuschen het eene en het andere woord noodzakelijk achtte, of waar men te veel aan de vroegere uitspraak gewoon was, bleef men aan de scherpklankige zoo sterk gehecht, dat men nog heden ten dage het woord *wereld* niet uitspreekt, zoo als het geschreven wordt, dewijl men in de *e* eenen klank, zweemende naar dien der Fransche *è*, doet hooren, en zij, die hiervan afgaan, zoo als sommige dorpsvoorlezers, welke al te zeer naar de letter willen lezen, hinderen daardoor het meer gekuischte oor van anderen.

Onder de hier boven aangehaalde woorden bevinden er zich twee, waarin vele taalkundige redenaars werkelijk eene uitspraak doen hooren, verschillende van de gewone schrijfwijze; namelijk het woord *heer*, voor leger of groote menigte, en *meer* (*lacus*), waarin zij den klank van *è* boven dien van *ee* de voorkeur geven, en waardoor deze woorden dan ook, in de uitspraak, van *heer* (*dominus*) en van *meer* (*plus*) onderscheiden worden.

Geeft men nu, zoo als werkelijk het geval is, aan de uitspraak van *heir* de voorkeur, dan wordt, mijns erachtens, dit woord van de klasse dergenen, die met de zacht-lange *e* geschreven worden, naar

die klasse overgebracht, waarin de scherp-lange *e* gehoord wordt, even als *teiken*, *bleiken*, enz.

Indien dit nu toegestemd is, kan men aannemen, dat de meervoudige vorm van *heiren* en *meiren* goed is; maar anders vermeen ik, dat de *i* in het meervoud niet zou mogen gebruikt worden, en dat, al schreef men in het enkelvoud *heir* en *meir*, men in het meervoud toch *heren* en *meren* zou moeten schrijven, dewijl de hulp der *i*, ter verlenging aldaar, onnoodig zou zijn. Ik voor mij heb in deze woorden spaarzaam de zacht-lange, maar meermalen de scherp-lange *e* gehoord, en zou daarom ook, als ik het gezag van andere taalkundigen uit het oog verloor, in het meervoud, bij het niet gebruiken der *i*, *heeren* en *meeren*, en geenszins *heren* en *meren* schrijven, want de klank, dien ik in *peren* vind, heb ik er zelden in aangetroffen, en in dit mijn gevoel word ik te meer versterkt, daar zelfs de voorstander der spelling van *heir*, *meir*, enz., dikwijls *meer* en *meeren* schrijft, (zie Bijb. voor de jeugd II, 110 en III, 101 en 102).

Dat echter de taalkundigen weleens onderling of met zich zelve oneens zijn, wegens de spelling der dubbele of der enkele *e*, dit vinden wij door vele voorbeelden bevestigd. Zoo schreef WEILAND in 1802 het werkwoord *heten* of noemen eerst met de zacht-lange *e* (Groot Taalk. Woordenboek); doch in zijn Handwoordenboek, dat 10 jaar later uitkwam, vinden wij *heeten*. Zoo schrijft de Hoogleeraar SIEGENBEEK *kreeten*, doch WEILAND *kreten*.

In 1804 schreef WEILAND *meenig* (Groot Woordenboek); doch acht jaar later weder *menig* (Handwoordenboek). SIEGENBEEK spelt *deren*, BILDERDIJK daarentegen *deeren*. In 1803 schreef WEILAND *kneeden* (Gr. W.), in 1812 *kneden* (H. W.), terwijl SIEGENBEEK tusschen deze beide spelwijzen schijnt te wankelen, en nu eens *kneden* en dan weder *kneeden* schrijft. Zoo schrijft BILDERDIJK *smeeders* (Taal- en Dichtk. Versch. I, 49.), *tederste* en *kweken* (Id. II, 73); maar daarentegen *kweeken* (Id. II, 52); *be-weeren* (Id. I, 59), *verveelend* (Id. I, 186), *meening* (Id. II, 52), en op eene andere plaats *mening*, terwijl WEILAND en SIEGENBEEK in al die woorden eenen anderen klank bezigen, en *smeders*, *teeder*, *kweeken*, *beweren*, *vervelend* en *meening* schrijven. Ook in de zoogenaamde bastaard-uitgangen wil BILDERDIJK de *ee* invoeren, als in *braveeren*, *regeeren*, *mar-scheeren*, enz., welke spelling noch door WEILAND, noch door SIEGENBEEK wordt voorgestaan. Bij VAN KAMPEN vindt men *Deenemarke*, *streeken*, *strelen* *sleepen* en *veelen*. (De Aarde, in haren natuurl. toest. I, 5, 6, 30, 34, 37, 37, 37, 38, 44, 53, 58, 299 en overal verder).

Door deze bijgebragte voorbeelden ziet men, hoe moeilijk het is, op het gehoor af, in sommige woorden, de juiste grens tusschen de zacht-lange en scherp-lange *e* te kennen, en wij erkennen met den taalgeleerde, den Hoogl. LULOFS, »dat het onderscheid tusschen het gebruik van sommige enkele »en dubbele vokalen op gronden rust, die al te

»veel uitpluizing en de hulp der oud-Duitsche dialekten noodig hadden.» (Kakographie, blz. 120).

Het is dus niet te verwonderen dat ik, met vele anderen, in *heer* (leger) en *meer* (water) eerder de scherp-lange dan de zacht-lange *e* meen te hooren, waarom ik ook gaarne de spelling van *heir* en *meir* zag ingevoerd, kunnende dan de *i* in het meervoud behouden blijven.

De Hoogleeraar SIEGENBEEK schijnt zelf zijne goedkeuring aan deze spelling te hechten, en de kundige DE JAGER staat haar zeer voor, zoo als uit zijne bekroonde verhandeling *Proeve eener Beantwoording der vraag: IN HOE VERRE ZIJN DE TEGENWERPINGEN, ENZ.*, blijkt, ofschoon hij naar het gevoelen overhelt, dat de zacht-lange *e* in deze woorden gehoord wordt.

Na al hetgeen er over deze spelling geschreven is, zullen er, mijns bedunkens, niet vele gegronde bedenkingen tegen haar gebruik of invoering kunnen gemaakt worden.

Wat nu de spelling van *oir* aangaat, de Heer DE JAGER wil dit woord aldus geschreven hebben, op het gezag van VAN DER PALM en VAN KAMPEN, welke beide Schrijvers deze spelling voorstaan om de *duidelijkheid* te bevorderen, hetgeen zeker zeggen wil, om het wel goed en deugdelijk te kunnen onderscheiden van *oor*, een gedeelte van het menschelijk hoofd. Ik, voor mij, zie in deze duidelijkheid de ware reden dier spelling niet, want wie zal, als er van een' *erfgenaam* gesproken of geschreven

wordt, denzelven ooit met een *oor* van het hoofd, of omgekeerd, dit lichaamsdeel met een' erfgenaam verwarren? Indien er bij voorbeeld gezegd wordt: »Bij gebrek aan mannelijk *oir*, gaat de regéring op de vrouwelijke linie over,» wie toch zal dan aan een deel van het hoofd denken?

De reden, waarom men van lang her, aan de spelling van *oir* is gehecht geweest, en waarom dit woord, als ware het, een zeker burgerregt in onze taal verkregen heeft, moet liever in den *oorsprong* des woords, dan in de *duidelijkheid* gezocht worden. Hetzelve kwam tot ons van het oud-Fransche *oire*, *hoir*, zoo als men in LACOMBE, *Dictionnaire du vieux language*, vinden kan. Waarschijnlijk hebben de vroegere *Galliërs* dit woord aan de *Romeinen* ontleend, die zulks door *haeres* of *heres* uitdrukten.

Dit woord vinden wij in bijna alle talen, onder andere vormen, terug. Zoo hebben de *Engelschen* hun *heir*, van waar weder *inherit*, *inheritance*, enz., zijn voortgesproken. In het latere Fransch vinden wij *héar*, *heire*, *her* en meer dergelijken uit het Engelsch overgenomen, en van deze weder *heritier*, in het Duitsch *erbe* en in het latere Hollandsch *erfgenaam*. In vroegere werken vinden wij dit woord hier en daar verschillend gespeld, zoo als bij MELIS STOKÉ *hore*, bij KILIAAN *hoyre*, enz., zoodat het in den regel lag, om dit woord in staatsstukken, bij regtsgedingen, in den historiestijl, enz., in zijnen ouden vorm te bewaren.

Immers hoe vele vreemde woorden, die onzer taal zijn ingesloopen, hebben hunne oude spelling behouden, zoodat zij het kenmerk van hunnen oorsprong met zich medevoeren. Zoo was men in mijne jeugd nog gehecht aan de spelling van *comptoir*, waar men ook de *oi* in terugvindt, en welk woord, helaas! een zeer wonderlijk Hollandsch kleed heeft moeten aantrekken, waarvan men de kleur niet goed onderscheiden kan. Zoo zag men ook het woord *courant*, d. i. vluglooper, in *krant* veranderen, dat nu bij de minste drukfeil in *krent* kan overgaan; gelukkig echter, dat dit woord met *kortaadje*, *rekest*, *kommissie*, *kwitantie*, *kwaliteit*, *kwantiteit*, en honderd dergelijken, niet veel opgang heeft gemaakt, en dat tegen deze vreemdigheden vele taalgeleerden, en onder dezen ook DE JAGER, het harnas met volkomen regt hebben aangetrokken.

De spelling dus van *oir* wordt waarschijnlijk om dezelfde reden voorgestaan, als men die van *courant* boven *krant* verkiest, maar geenszins om hetzelfde van ons *oor* te onderscheiden.

Wat nu de spelling van *air* en *hair* aangaat, sommigen staan haar voor, anderen, onder welke ook Prof. SIEGENBEEK, keuren haar af. De Heer DE JAGER helt ook zeer tot dezelve over, en hoofdzakelijk op gezag van VAN DER PALM en VAN KAMPEN, dewijl de eerste in eenen brief aan de Synode (waarom hief VAN DER PALM ook niet gevolgd, die *Synode* schrijft, 4°. B. P.), voor zijne Bijbeloverzetting geplaatst, uitdrukkelijk verklaart, dat in de woorden *air*, *hair*, enz., de

duidelijkheid en het *algemeen gebruik* de oude spelling vorderen; terwijl de laatste mede aan deze, om hare *duidelijkheid* de voorkeur geeft.

Vooreerst komt hier de vraag voor, of, om duidelijk te zijn, men zich alleen tot *air* en *hair* zou moeten bepalen, dewijl er een aantal woorden zijn, die dubbel voorkomen, en wier beteekenis nog al uiteenloopt, als: *laken* en *laken*, *maag* en *maag*, *maal* en *maal*, *aas* en *aas*, *maan* en *maan*, *maat* en *maat*, *schaar* en *schaar*, *waar* en *waar*, *klaar* en *klaar*, *maar* en *maar*, *laarzen* en *laarzen*, *scheel* en *scheel*, *scheen* en *scheen*, en honderd anderen meer? Men ziet hieruit dat, om duidelijk te zijn, men dien maatregel juist niet op de gezegde twee woorden alleen, maar op al de anderen van toepassing zou moeten maken, en waar ging het dan met onze taal heen?

Wat zelfs het woordje *aar* aangaat, hetzelfde heeft geen ander naast zich, dan *Aar* eene rivier, en *aar*, eene contractie van *ader*, en ik zie niet in, dat men deze drie beteekenissen, even min als *haar* (hoofdhaar), en *haar* (een voornaamwoord), ligtelijk met elkander verwarren kan.

En wat nu het *algemeen gebruik* aanbelangt, waarop de Hoogleeraar VAN DER PALM zich beroept, hier tegen moet ik bescheidenlijk aanmerken, dat juist het omgekeerde waar is, want dat men wel vijftigmaal *aar* en *haar* in de, sedert de laatste dertig jaar, uitgekome ne werken aantreft, tegen eenmaal *air* en *hair*. Maar gesteld eens, dat men *air* en *hair* begon te schrijven, hoe zou dan het meervoud moeten gespeld

worden? De *i* alleen tot verlenging of verdubbeling der *a* dienende, zou daarin dan moeten wegvallen, omdat de *a* in het meervoud, op het einde der lettergrepen, niet verdubbeld wordt, en men zou dan *air* en en *aren*, *hair* en *haren* verkrijgen, en zulks zou, mijns inziens, eene nieuwe vreemdigheid in onze taal zijn, waarvan ik het nut volstrekt niet bevroed.

Ook VAN KAMPEN dringt niet zoo zeer op gezegde spelling aan, of geeft er geene zoo stellige voorkeur aan, als de Heer DE JAGER in zijne bekroonde *Proeve* doet voorkomen, en om anderen daarover te laten oordeelen, zullen wij de, door dien Schrijver aangehaalde, plaats hier woordelijk uitschrijven.

Van SIEGENBEEK sprekende, zegt hij te regt: »Elk »weldenkende zal den Hoogleeraar voor dezen moeijelijken en wel uitgevoerden arbeid regtmatige hulde »toebrengen; men zal over 't algemeen de gronden »dier spelling, met verwonderlijke vlijt uit onze beste »(vooral oudere) Schrijvers ontleend, goed en waar »vinden; doch het is daarom nog geene verdienste, »dezelve slaafsch (lees *slaafs*) na te volgen, en men »behoeft er zich niet veel op te laten voorstaan, dat »men met SIEGENBEEK *likteeken* of *meer* (lacus) spelt, »of anderen te verketteren, die *lidteiken* (inderdaad »fraai!) *meir*, *hair*, enz. voor natuurlijker en vooral »duidelijker houden.” (Gesch. der Ned. Lett. en Wetenschappen. II, 499.)

Men ziet in deze regels geene regtstreeksche veroordeeling der *Siegenbeeksche* spelling; het is hier niet regt op den man af; zoo als men zegt; het is hier niet

den Gordiaanschen knoop doorgehakt; maar het is eene draaijing en wending, die deze Schrijver op meer plaatsen ten toon spreidt, maar waardoor zijn stijl in duidelijkheid, waarop hij zoo gezet schijnt, niet wint.

Eene tweede vraag komt mede hier ter beantwoording voor, namelijk, of de Heeren VAN DER PALM en VAN KAMPEN, als Hollandsche-taalgeleerden, door zuiverheid van taal en spelling zich, in hunne werken, zoodanig hebben onderscheiden, dat zij als mannen van gezag kunnen aangehaald worden, en aan wie men eenen beslissenden invloed op onze spelling zou mogen toekennen?

Niemand zal willen ontkennen, dat deze mannen beiden zeer groot waren in hunnen werkkring, en men haast zou mogen zeggen, dat elke eeuw geene VAN DER PALMEN voortbrengt. Beiden waren hoogst verdienstelijk, en hun arbeid zal lang bij de nakomelingschap in hoogachting en zegenend aandenken blijven; en daaromtrent spreekt het algemeen gevoelen ook luid en eenstemmig.

Maar kan het iets van hunnen gevestigden roem aftakelen, (daar men weet, dat hunne veel omvattende kennis zich met zoo vele andere verhevene takken van wetenschap onledig hield,) als men zegt, dat hun geen tijd meer overschoot, om ook het zeer uitgestrekte en moeijelijk veld onzer taal te bearbeiten, en tot hare geheime schuilhoeken door te dringen? En als ik zulks met bewijzen staaf, hoop ik, dat niemand deze uitspraak als vermetel zal beschouwen; want het is hier alleen te doen om de waarheid, en in het gebied

der wetenschap mag men, om der gevolgen wille, dezelve niet verbergen. Trouwens ik herhaal het, de hooge achting, welke men voor VAN KAMPEN koestert, alsmede voor VAN DER PALM, wien het nageslacht, om zijne uitgebreide kunde, en zijn streven ter bevordering van verlichting en beschaving, zelfs een vereerend gedenkteeken heeft opgericht, is onwankelbaar, en kan door eene mindere gekuischtheid in de Hollandsche taal niet verminderd worden.

Hierbij komt nog, dat beide geleerden, voor zoo ver ik weet, nergens schijn of blijk hebben gegeven, dat zij voor Hollandsche-taalgeleerden wilden doorgaan, of als mannen van gezag wilden beschouwd en aangehaald worden; doch ter zake.

In den Bijbel voor de jeugd, die, zoo als wel te voorzien was, dagelijks in de huisgezinnen door oud en jong, en zelfs in vele scholen zou gelezen worden, in dit werk, van zooveel waarde, wegens den inhoud, ware het wenschelijk, eene juiste spelling, en eene taal volgens de zuiverste regels en begrippen te ontmoeten; doch in plaats hiervan, draagt het over het algemeen de kenteekenen, dat de Schrijver weinig zorg aan de spelling of taal besteed heeft. Nu eens worden de onbepalende lidwoorden en bijvoegelijke naamwoorden, als zij vóór vrouwelijke zelfstandige naamwoorden komen, verbogen, dan weder niet. Door het gansche werk heen vindt men de werkwoorden, in den eersten en derden persoon van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijs, op eene stomme e eindigen, geheel tegen de regels onzer taal, bij voor-

beeld: Als ik duidelijk *schrijve*, en geene onderwerpen *aanroere*.... dan *vertrouwe* ik, enz. Ofschoon deze schrijfwijze ook bij vele andere geletterde mannen voorkomt, zoo zal het wel geen betoog behoeven, dat die toonlooze zachte *e* eene zekere onbestendigheid met zich medebrengt, diè juist geschikt is voor de aanvoegende wijs, waarin alles als onzeker, als wenschelijk wordt voorgesteld.

Bij zulk eene spelling in de aantoonende wijs wint de stijl niets, de zoetvloeiendheid wordt aangebragt, waar zij niet begeerd wordt, en men verliest daardoor het verschil in de aantoonende en aanvoegende wijs; het zekere verwacht zich met onzekere, het bestemde met het onbestemde, het weten met het wenschen.

Daarom ook hebben WEILAND, in zijne *Spraakkunst*, en BILDERBIJK, in zijnen *Spraakleer*, de vervoeging dier wijs zonder die weifelende *e* aangegeven, en ik *vertrouw*, dat in: *ik antwoorde* (I. 22.), zoo *levere* ik (4°. B. 25.), de lezer zich *bevinde* en den wensch *koestere* (Id. 29.), daarvan *durve* ik (Id. 30); een ramp, die ik *betreure*. Ik *eindige* (Id. 32), enz., de kernachtigheid in den stijl, welke men even hoog moet schatten als die zoogenaamde zoetvloeiendheid, door deze sleep-*e* veel verliest.

Het onderscheid tusschen *ontdekken* en *uitvinden* zal wel elk taalbeoefenaar zoodanig kennen, dat hij zich omtrent het gebruik van het een voor het ander niet ligt vergissen zal.

Ontdekken is: iets, dat *reeds bestaat*, maar nog

niet bekend is, aan het licht brengen, terwijl *uitwinden* beteekent: iets, dat *niet bestaat*, door vernuft of vinding, in het aanzijn roepen; zoo werden *Amerika* en *Australië ontdekt*, en de stoomwerktuigen *uitgevonden*.

Het juiste gebruik dezer woorden vereischt geene diepe taalkunde, geene overdenking; en kan hij, die bij aanhoudendheid het eene woord voor het andere gebruikt, aanspraak op volging maken? En echter is dit het geval met VAN DER PALM, want onderscheidene malen vergist hij zich in de beteekenis dezer woorden. Zoo lezen wij (zie I, 22.):

»Toen COLUMBUS de nieuwe wereld, toen COPERNICUS de beweging van ons zonnestelsel(1); toen NEWTON de wetten der zwaartekracht had *uitgevonden*, »verwonderde zich iedereen, dat men niet lang te voren op *dit denkbeeld* was gevallen.” Met bescheidenheid durven wij vragen, of hier maar van *één* denkbeeld sprake is? Wordt er niet van drie zeer verschillende en uit elkander loopende denkbeelden gesproken, en hadde (2) hier dus niet liever *deze denkbeelden* moeten staan?

Op de volgende bladzijde vinden wij weder: »Ondertusschen heeft geen wijsgeer de eer van deze *waarheid uitgevonden* te hebben.”

(1) Door de beweging van ons zonnestelsel moet hier niet verstaan worden de beweging van de zon en al de planeten naar het sterrebeeld *Hercules*, maar de gedurige wenteling der planeten om de zon, want het eerste verschijnsel was aan COPERNICUS nog onbekend.

(2) Ik zeg *hadde* als aanvoegende wijs voor: *zou hebben*.

Op blz. 188. JUBAL schijnt zoowel de snaren- als de blaasmuzijk *ontdekt* te hebben.

Op blz. 189. TUBAL, bijgenaamd KAIN, *vond* het ijzer en het koper *uit*.

En bij VAN KAMPEN vindt men: »De wet der straal- »breking werd door SNELLIUS *uitgevonden*.” (Gesch. der Lett. en Wet. I, 323.)

Indien twee werkwoorden elkander onmiddellijk volgen, zoo als: *hooren zingen*, *zien doen*, enz., dan behoudt het eerste dier werkwoorden in het verleden deelwoord den vorm der onbepaalde wijs, als: *ik heb haar hooren zingen*, *ik heb hem zulks zien doen*; doch als deze werkwoorden met het voegwoord *te* verbonden zijn, dan herneemt de vervoeging hare gewone regten, en het eerste werkwoord wordt wel degelijk tot een verleden deelwoord gevormd. Men zegge dus niet: *hij heeft mij ZOEKEN te misleiden*; maar: *hij heeft GEZOCHT mij te misleiden*. De eenige uitzonderingen, die WEILAND op dezen regel opgeeft, zijn de werkwoorden *staan*, *liggen*, *zitten* en *komen*; doch ik heb bevonden, dat ook het werkwoord *schijnen* daartoe behoort.

De eerste drie wil WEILAND zonder *te* vervoegd hebben, als: *ik heb staan wachten*, *hij heeft liggen slapen*, *zij hadden zitten schrijven*; doch bij *komen* wordt weder het woordje *te* vereischt, als: *hij is komen TE sterven*; en zoo is het ook met *schijnen*, als: *maar zou hij minder geven, dan hij had schijnen TE beloven?*

Deze schoone regel nu wordt door VAN DER PALM telkens uit het oog verloren, zoowel in den Bijbel voor de jeugd, als in den 4°. Bijbel, zoo als uit de volgende voorbeelden blijkbaar is.

B. v. d. j. I, ix. Ik heb *trachten* in het oog te houden.

» II, 178. Sommige geleerde mannen hebben *zoeken* in te boezemen.

» III, 35. Menschen, die in minachting hebben *zoeken* te brengen.

4°. Bijbel. 30. Ik heb *pogen* mede te deelen.

» 31. Ik heb *trachten* te zorgen.

Op andere plaatsen vinden wij den regel weder in acht genomen, zoo als:

4°. Bijbel. 26. Hoezeer ik *getracht* heb te blijven.

» 29. Ik heb *gemeend* te moeten volgen.

» » Ik heb *getracht* in te rigten.

» 31. Ik heb *gemeend* mij te mogen ontslaan.

» » Ik heb *gemeend* u mede te deelen.

Men ziet uit deze voorbeelden, dat er geene vastheid, geene regelmaat of eenparigheid van beginselen is in acht genomen, en deze zelfde leemte hebben wij ook bij VAN KAMPEN opgemerkt; zoo leest men in zijne Gesch. der Letteren en Wetensch. I, ix., en op zeer veel andere plaatsen in zijne werken: *Ik heb TRACHTEN te leveren*, of dergelijken.

Door *lommer* verstaan velen de bladeren der boomen; doch elk taalkundige weet, dat dit woord de schaduw beteekent, door die bladeren veroorzaakt,

en het schijnt met het Fransche *l'ombre, ombre* in een naauw verband te staan, of er van ontleend te zijn. Men kan dus wel *in*, maar niet *onder* de lommer zitten; deze lommer kan niet *dik* of *dun*, niet *dig*t of *ijl* zijn, zij kan geene *schaduw* geven, want dan zou deze *eene schaduw van eene schaduw* zijn, men kan er zich niet in *verbergen*, en men kan er geene *kleederen* van maken, en echter vervalt de geleerde Schrijver in al deze onnaauwkeurigheden. Men leze:

B. v. d. j. I, 46. God plaatste den mensch in eenen aangenamen hof, waar hij frissche bronnen had en liefelijken lommer, om *onder* te rusten.

» I, 91. Zij *verborgen* zich angstig in de *dig*tste lommer des hofs.

» I, 120. De armhartige uitvinding der schorten van vijgen-bladen kon hier van geen' dienst zijn. De lommer van het geboomte is goed om den mensch tot *schaduw* en verkwikking te strekken, maar niet om hem te *kleeden*.

» III, 93. *Onder* DAT lommer zat hij neder.

Uit deze voorbeelden blijkt duidelijk, dat de geachte Schrijver, door het woord *lommer* het gebladerte der boomen verstaan heeft, en daarenboven heeft hij nu eens het mannelijk, dan weder het vrouwelijk, en eindelijk ook het onzijdig geslacht op dit woord toegepast. Hierin faalt hij echter

meermalen, zoo als uit de volgende zinsneden blijken zal.

B. v. d. j. I, 23. Van den aardbol sprekende: *DEZE kleine stip*; doch eenige regels verder: *DIT kleine stip*.

» I, 33. Onze bol wentelde zekerlijk te voren reeds om zijnen as.

» I, 51. Er is maar *ééne* deugd en *ééne* pligt.

» I, 71. Er staat niet, dat de slang menschentaal gesproken heeft. Zou *hij* geene slangentaal hebben kunnen spreken.

» I, 89. Door *de* eerste zonnestraal.

» II, 3. Nood en angst werden de *moeders* van vele nuttige uitvindingen.

Maar *nood* is mannelijk, en bij VAN DER PALM was *angst* ook mannelijk, hoe konden zij dan de *moeders* der uitvindingen zijn? Had de Schrijver gebruik gemaakt van de woorden *nooddruft* en *vrees* of *beangstheid*, welke beiden vrouwelijk zijn, zoo ware *moeders* goed geweest.

» II, 152. Als wij in dit verhaal het Opperwezen van zich *zelve*n hooren zeggen.

Het Opperwezen onzijdig zijnde, had er behooren te staan: van zich *zelf*.

- B. v. d. j. II, 164. *Ten* prooi.
 » III, 20. *Ter* uitvoer.
 Juist waar *ter* staat, moest *ten*
 en waar *ten* staat, moest *ter* ge-
 bruikt zijn.
 » II, 173. *Eene* stam.
 » III, 14, 114, 131 en op meer plaatsen:
 het eigendom.
 » III, 19. Tusschen den Euphraat en *de* Tiger.
 » III, 39. De droefheid was *eene* nieuwe toets.
 » III, 156. Met *den ruwen* inborst.
 » III, 160. Het eerstgeboorte-regt *zelve*.
 » III, 181, 182. Op deze bladzijden wordt
 ladder driemaal als mannelijk ge-
 bruikt, ofschoon elk taalkundige
 en ook WEILAND aan dit woord
 het vrouwelijk geslacht toekent.

Bij VAN KAMPEN gaat de onjuistheid omtrent de geslachten nog een' graad verder. Door het veel lezen van Hoogduitsche werken, en waarschijnlijk door in het Hoogduitsch te denken, zoo als men wel eens pleegt te zeggen, werden vele woorden, die in onze taal vrouwelijk zijn, door dien Schrijver als mannelijk, en die mannelijk zijn, als vrouwelijk of onzijdig gebruikt. Bij voorbeeld:

Meerbusen is mannelijk en *golf* is bij hem dus ook m.: DEN *Bothnischen golf* (De Aarde in haren natuurlijken toestand. I, 303, 304.), en ofschoon BILDERDIJK zegt, dat dit woord voor *zeebaar* of *waterbaar* vr. is, doch dat het m. voor *inham* aannemelijker is, zoo

heeft het algemeen gebruik en het gezag onzer voornaamste taalkenners het vr. geslacht aan dit woord toegekend. En daarenboven mag men uit fantaisie of goeiddunken een woord niet m. of vr. maken, om daardoor het onderscheid tusschen twee verschillende voorwerpen aan te duiden; het geslacht moet in het woord zelfs opgespoord worden. Doch gaan wij verder, en wij zullen zien, dat geene taalkundige overdenkingen hierbij ten grondslag gestrekt hebben, maar dat er, om zulks met den zachtsten naam te noemen, eene groote onverschilligheid omtrent onze taal bij dien Schrijver moet geheerscht hebben.

Frost is mannelijk, en dus *vorst* ook: *die den dooi verzellen en den vorst voorafgaan*. (Id. 302 en 60).

Schnee is m. en dus *sneeuw* ook: *Doch den reiziger wordt daarenboven door den fellen vorst en den langdurigen sneeuw een pad gebaad* (Id. 300).

Immers het is er niet, gelijk bij ons, waar de wegen des winters, door versch gevallen, straks weder smeltenden sneeuw, die nu door regen, dan door een kortstondigen vorst opgevolgd, enz. (Id.).

Flecken is m. dus ons *vlek* ook: *Doch hoe! indien elke nevelvlek ook zijne bijzondere Hoofdstad, zijne middelpuntszonne bezat* (Id. 9).

Planet is m. dus (wie zou het kunnen gelooven?) ons *dwaalster* en ons *planeet* ook: *Rondom ééns zon wentelen elf dwaalstarren, waarvan sommige mindere wereldbollen in hun gevolg hebben* (Id. 10).

Herschel, die ook dezen planeet ontdekt heeft (Id. 17).

Alsmede dat een planeet, in gelijke tijden, gelijke deelen van DEN oppervlakte ZIJNER eironde loopbaan afsnijdt (Id. 18).

Indien men den afstand der zon van DEN verst AFGELEGGENEN planeet in 100 gelijke deelen splitst (Id. 18).

Nu heeft men de vier uiteengespatte Fragmenten van EEN' planeet gevonden, DIEN de Maker des Heelals enz. (Id. 18).

Zoo zoude ik nog twintig voorbeelden meer van die mannelijke planeet kunnen bijbrengen. Op blz. 19 komt zij nog viermaal in haar mannelijk kostuum voor.

Nacht is vr., dus moest ons nacht natuurlijk ook ZOO zijn: Immers EENE pikdonkere nacht vertoont zich ook zwart (Id. 37).

Zonder EENE PIKDONKERE nacht (Id. 39).

Reise is vr., dus ook ons keer: Grooten, die zich voor DEZE keer wel verledigen wilden (Id. 47).

Kugel is vr., bij gevolg moest ons kogel het vrouwepakje mede aantrekken: dat men zich voorstelle EENE kanonskogel van hier naar de zon te kunnen schieten, welke, zoo ZIJ door geene beletselen in HARE vaart belemmerd wierd, en altijd dezelfde snelheid behield, nogtans 25 jaren behoeven zou, om tot de plaats HARER bestemming te komen.

Fluss en Strom zijn beiden m. en hieruit volgt, dat rivier zulks ook moet zijn: De werkmeester der Natuur zorgde, met onbegrijpelijke wijsheid, daarvoor, dat deze Rivieren op HUNNEN weg enz. (Id. 63).

Daarëntegen roemt de Geschiedenis die gewesten,

waar de Rivieren HUNNEN weldadigen invloed verspreiden (Id. 64).

Band is onz., dus behoefde ons *band* niet mannelijk te zijn: *hun ALGEMEEN band is de warmtestof* (Id. 42).

En voegen wij hier nog bij de vergissingen in het geslacht van die woorden, welke niet met het Duitsch vergeleken zijn, als: *één ALGEMEENE middelpunt* (Id. 9), *EENE millioen* (Id. 10), *de groote Geest, DIE wij aanbidden* (Id. 22), *welk EENE verstandige geest kan eene Harmonie uitdenken* (Id. 47), *geen mensch bereikte er ZIJNE groei* (Id. 26), *in TAMELIJKE voorraad* (Id. 303), dan mogen wij in gemoede vragen, of zij, die zoo schrijven, die zulke kakographiën leveren, als mannen van *gezag* kunnen aangehaald worden?

Doch keeren wij naar VAN DER PALM terug.

In het gebruik van *na*, eene tijdsbepaling, en *naar*, eene strekking, vergist de Schrijver zich mede in de volgende zinsneden:

B. v. d. j. I, 47. Streven wij er liever *na* om te geraken.

• II, 44. Rust en troost, ziet daar, *waarna* zij smachteden.

• III, 39. Ergens *na* gissen.

Op andere plaatsen heeft hij weér *naar*, zoo als: smachtend *naar* iets beters; smachtend *naar* rust en troost (Id. II, 45 en 46).

De woorden *elkander* en *malkander* zijn onverbuigbaar, uitgezonderd in den tweeden naamval, als wanneer zij eene *s* aannemen; doch zoowel in den 4°. B. als in dien v. d. j. worden zij dikwerf verbogen. Zoo vindt men in den 4°. B. op blz. 1. Licht en duisternis moesten *elkanderen* afwisselen, en in den B. v. d. j. I, 153. Weest toch inschikkelijk omtrent *malkanderen*.

Het werkwoord *herinneren* wordt mede veelal verkeerd gebezigd. Men kan wel *iets* AAN *iemand*, maar geenszins *iemand* AAN *iets* herinneren. Men kan de *leden* eener vergadering niet aan de *wet* herinneren, zoo als men echter nog maar al te dikwijls hoort zeggen, maar wel de *wet* aan de *leden*. *Eene herinnering* AAN *iets* mag en kan dus niet gezegd worden, en echter vindt men bij onzen Schrijver:

B. v. d. j. III, 89. Ter herinnering *aan* dit oogenblik.
 » » 104. Deze naam was eene herinnering
 aan haar ongelooft.

In beide voorbeelden hadde het voorzetsel *van* moeten gebruikt worden.

Van eene rij op elkander volgende dingen kan slechts *één* de eerste, de grootste, de verste, de laatste zijn. Ik twijfel er dus zeer aan, of men taalkundig juist spreekt, als men zegt, de *twee* EERSTE *trappen*, en of het niet beter en juister ware, de *eerste twee trappen* te zeggen. Bij VAN DER PALM vindt men: *de ne-*

gen *EERSTE verzen*, *de zeyen EERSTE verzen*, enz., (II, 171. en XIII, 195). Zulks schijnt echter de Schrijver somtijds gevoeld te hebben, want op andere plaatsen waakt hij er tegen, als: *de EERSTE honderd jaren* (1) (II, 177).

De dubbele ontkenning, als in: *ik heb GEEN geld NOCH goed*, wordt door bekwame taalkundigen sterk afgekeurd. Immers het ontkenkende *geen* is een bijv. nw., dat zoowel betrekking op *geld* als op *goed* heeft, maar dat men, welluidendheidshalve, even als andere bijv. nw., niet herhaalt. Indien men dus zegt: *ik heb GEEN geld NOCH goed*, zegt men zoo veel als: *ik heb GEEN geld*, *NOCH GEEN goed*, en ik twijfel er aan, of iemand zoo iets voor goed Hollandsch zal aannemen. In dit opzigt kan men onzen kundigen Bijbelvertaler ook niet van onnaauwkeurigheid vrij pleiten, want men vindt:

(1) Omtrent dit woord *eerste* heerscht nog eene slechte gewoonte, namelijk om het te gebruiken daár, waar geen tweede voorhanden is. Indien er van een boekwerk maar één deel bestaat, zou men niet kunnen zeggen: *geef mij het EERSTE deel van dat werk*. Deze aanmerking geldt voor alle zaken of dingen, waarvan geen *tweeden* zijn. Hiertegen wordt echter van tijd tot tijd gezondigd. Zoo zegt ENGELBERT GERRITS (in zijne Lotgevallen van den Ridder Don Qt. *Deventer* 1842) dat CERVANTES in 1547 het *eerste* levenslicht zag; en nu zou men kunnen vragen: Waar zag die goede man dan het *tweede* levenslicht? Ook zegt v. D. P. (I. 47): *Want wij hebben onze EERSTE onschuld verloren*. Het ware, mijns inziens, beter geweest, dat dit *eerste* in de beide plaatsen achterwege ware gelaten, of dat de laatste zinsnede veranderd ware geworden in: *Want wij hebben de onschuld, die wij vroeger bezaten, verloren*.

B. v. d. j. I; 26. *Geene woeste wanorde noch wilden strijd.*

4°. Bijb. 38. Schoon Hij *geen overleg noch raadpleging* behoefde.

4°. Bijb. 28. Ik heb mij *niet willen noch mogen veroorloven*. Het is *niet gering noch geheel onaanmerkelijk*.

Ook WEILAND, die er tegen waarschuwt, begaat dikwerf dezelfde onnaauwkeurigheid, zoo vindt men op *steg*, *GEEN weg NOCH steg weten* (Woord. in 5 deelen).

Voegen wij hier nog bij: *als het ware; vadsigheid; levenswijs; uitgeholde boomstammen; ontzielde lijken; jaarsaisoenen; verscheidene malen jonge voor jongen; briesschende; vleeschelijke; cijffers; verpozing; heir en heerleger; jaloers; schaarsch bijw.; bitscher; oorlogschip; herderstand; eene slavin, waarover; gehoorzaamt hen; dit tijdsverloop zou zijne kinderen lang zijn gevallen; onzer aller moeder* (zie WEILANDS Spr. 183); denk niet, dat God zijne langmoedigheid vergeten *was* [zoo ook VAN KAMPEN: Ik *was* dit geheele opstel weder vergeten]; dan zullen wij wel tot het besluit mogen komen, dat men aan dezen, overigens grooten, man *geen gezag* als taalgeleerde mag toekennen, en nog minder aan VAN KAMPEN; waardoor dus de grond grootendeels wegvalt, waarop de Heer DE JAGER zijne stelling gebouwd heeft.

Indien het mij vergund is, ook mijn gevoelen omtrent de spelling van *air, hair, airen en hairen* uit te brengen, zoo zoude ik, met onzen Spraakleeraar, den Hooggeleerden Heer SIEGENBEEK, meenen, het daarvoor te moeten houden, dat zij, in onzen tegenwoor-

digen tijd, niet verdient gevolgd te worden, althans niet op het gezag van mannen, die, zoo als uit alles blijkt, geene pogingen aangewend hebben, om gezag te verkrijgen, en die ook beiden den naam van Hollandsche-taalgeleerden niet bejaagd hebben, want VAN DER PALM was bescheiden en nederig genoeg, zulks, in zijnen brief aan de Synode, zelfs eenigzins te kennen te geven.

OVER HET GEBRUIK VAN *ELKANDER*.

Een oog hier en daar verder ingeworpen,
zal veellicht dieper doen gaan.

BILDERDIJK.

Dewijl dit voornaamwoord zamengesteld is uit de woorden *elk* en *ander*, zoo schijnt het alleen op een meervoud betrekking te kunnen hebben, als: *broeders* moeten *elkander* liefhebben.

Nu is de vraag of, als men van een enkelvoudig voorwerp spreekt, dit woord *elkander* daarop kan toegepast worden, en of men, bij voorb., zou mogen zeggen: »een klein mondje, dat in *elkander* getrokken en gefronst is?»

Vele Schrijvers schijnen hunne aandacht op den meervoudigen zin van dit woord niet gehecht te hebben, en doordien men niet gewoon is, in het spreken, op zulke kleinigheden te letten, wordt men dezelve, bij het schrijven, meestal niet gewaar.

Het staat aan mij niet, hier iets daaromtrent te beslissen, dewijl geen taalkundige tot nog toe opzettelijk over dit woord geschreven heeft, en zelfs geeft wer-

LAND daarvan, in zijne woordenboeken, slechts eene zeer schrale uitlegging; maar, volgens den aard van het woord, kan het niet dan op een meervoud betrekking hebben, en ik vermeen, dat het onjuist is te zeggen: »De ark werd uit *elkander* genomen.” Daarvoor zou ik liever zeggen: de ark werd *gesloopt*. VAN DER PALM gebruikt beiden, en zegt: dat zij *gesloopt* en uit *elkander* genomen werd (zie B. v. d. j. II, 157), waardoor hij, mijns bedunkens, nog daarenboven tot een pleonasme vervalt.

Voor: »De hoepels waren versleten en de ton viel uit *elkander*,” zou het beter zijn: »de ton viel *uiteen* of in duigen,” of wel: »de duigen vielen *uiteen* of uit *elkander*.”

In: »Het heelal is, door het magtige woord van God, waarschijnlijk niet op eens, maar na *elkander* geschapen,” zou men zich van het woord *trapswijze* kunnen bedienen.

Voor: »Men heeft gedacht, dat, in vroegere tijden, eene planeet van ons zonnestelsel in fragmenten uit *elkander* gespat is,” is het beter te zeggen *uiteengespat*.

Dergelijke aanmerkingen gelden nog voor de volgende uitdrukkingen:

»Het ligchaam kromp van de pijn in *elkander*.”

»Een kleed met lappen aan *elkander* hechten.”

»Iets in éénen adem onmiddellijk achter *elkander* zeggen.” (WEILAND op *adem*.)

In deze laatste uitdrukking komt weder een pleonasme voor, dewijl *in eenen adem* en *onmiddellijk* wel hetzelfde zal beteekenen.

Indien het onderwerp meervoudig is, dan kan men zoowel *uiteen*, *ineen*, *aaneen*, *bijeen*, *dooreen*, enz., als *uit*, *in*, *aan*, *bij* en *door elkander* gebruiken. »De menschen gingen *uiteen*» is even goed te verdedigen, als: »de menschen gingen *utt elkander*.» Zoo ook is het met de *collectiven* of verzamelende eenheden, die wel door een woord in het enkelvoud uitgedrukt worden, maar echter een denkbeeld van meervoud bevatten. »Het volk ging *uiteen* of *uit elkander*,» en dit verschil van uitdrukking geeft zelfs somtijds een verschil van beteekenis.

Dat men bij een meervoudig onderwerp *ineen*, *aaneen*, *uiteen*, *dooreen*, enz., kan plaatsen, is daaruit blijkbaar, dat vele dingen tot één punt kunnen zamen komen, zoo als lijnen, die in één enkel punt *convergèren*, en die dus uit dit ééne punt weder kunnen *divergèren* of *uitsengaan*.

Een geraamte, een gebouw, eene kast, enz., valt *uiteen* en niet *uit elkander*, maar hunne **DEELEN** vallen *uiteen* of *uit elkander*, al naar gelang men wil zeggen, dat de band van eenheid verbroken is, of dat de deelen zich van elkander verwijderd hebben.

OVER EENIGE
ONZIJDIGE WERKWOORDEN.

Onachtzaamheden begaat ieder.
BILDERDIJK.

Ofschoon het genoeg bekend is, dat de lijdende werkwoorden gevormd worden van een verleden deelwoord van een bedrijvend werkw. met het werkwoord *worden*, zoo ziet men echter van tijd tot tijd ook door sommige bekwame Schrijvers, en zelfs door hen, die over taalkundige onderwerpen handelen, daartoe de verledene deelwoorden der onzijdige werkw. gebruiken, en ik beschouw, dat de oorzaak hiervan alleen gelegen is in het onderwijs op de lagere en middelbare scholen, dewijl men de leerlingen, die eenmaal als Schrijvers kunnen optreden, niet genoeg op dergelijke onjuistheden aandachtig maakt; want wat het onderwijs in onze eigene taal aangaat, hoe schoonklinkend daarvan de jaarlijksche rapporten der Provinciale Staten ook zijn mogen, hieromtrent heeft men meer reden zich te bedroeven, dan zich te verheugen.

Om eenige voorbeelden hiervan bij te brengen, bepalen wij ons tot de werkwoorden *gehoorzamen*, *herinneren*, *weigeren*, *beletten*, *verbieden* en *gieten*.

De vijf laatste werkwoorden zijn wel bedrijvend, ten opzichte van het voorwerp van bewerking, maar onzijdig met betrekking tot het doel, en daarom kunnen zij geenen lijdenden vorm omtrent dit laatste aannemen. Men ontmoet echter dikwijls uitdrukkingen, die hiermede in strijd zijn, als :

»Ouders en voogden moeten gehoorzaamd worden.»

»Ik wil gehoorzaamd worden.»

De eerste dezer uitdrukkingen vindt men, onder anderen, bij VAN DER PUIJL, in zijne *Engelsche Spraakkunst*, de tweede in SANGUIN, *Kindergesprekken*, de 114de zamenspraak.

Gehoorzamen een onzijdig werkw. zijnde, kan men wel *aan* ouders gehoorzamen, en *aan* ouders kan wel gehoorzaamd worden, maar de ouders zelve kunnen in geenen lijdenden zin voorkomen. Hier hadde dus de eerste uitdrukking moeten zijn: »aan ouders en voogden moet gehoorzaamd worden;» en de tweede: »ik wil, dat men mij gehoorzame.»

In het Engelsch maakt dit werkwoord een verschil met het onze, dewijl het in die taal bedrijvend is, waarom men dan ook zeggen kan: »*parents and tutors must be obeyed*, doch het Fransche *je veux être obéi* is, in die taal, evenmin juist, als in de onze, want met even veel regt zou men kunnen zeggen: »*je veux être écrit*, en echter vinden wij deze fout in verscheidene drukken van SANGUIN terug.

»Men wordt herinnerd, dat enz.»

Deze uitdrukking vindt men in het Handelsblad van 6 Augustus j. l., op welk blad anders weinig aanmerkingen wegens taal en stijl te maken zijn.

Indien deze zinsnede juist was, zou *men* in den derden naamval staan, en dewijl dit onbepaald voornaamwoord slechts in den eersten en in geene andere naamvallen kan geplaatst worden (zie WEILAND's Spraakk. blz. 105), zoo is gezegde uitdrukking onjuist. Voor het woord *men* hadde een ander in de plaats moeten gesteld worden, dat den derden naamval kon aannemen; bij voorbeeld:

»Het publiek, den lezers, den daarbij belanghebbers wordt herinnerd, dat enz.»

Dezelfde onnaauwkeurigheden vindt men in de volgende gezegden, die ik hier en daar ontmoet heb, waar ik ze zekerlijk niet verwacht had.

»Kinderen moeten niet geweigerd worden, te spelen.»

»Regters moeten niet belet worden, het kwaad te straffen.»

»Jonge lieden moeten verboden worden, oude lieden te beschimpen.»

Wat het werkwoord *gieten* aangaat, WEILAND noemt hetzelfde bedrijvend in al zijne beteekenissen, doch, dewijl de meeste werkwoorden, die, *in concreto* beschouwd, bedrijvend zijn, weder onzijdig worden; als men hen *in abstracto* beschouwt, zoo is *spreken* bedrijvend in: »hij spreekt het Fransch zeer vlug,» maar daarentegen onzijdig in: »kan uw kind al spreken?» en zoo met anderen.

Met het werkwoord *gieten* is het even zoo. In: »lood, water, een beeld, een stuk geschut gieten, enz.» is het bedrijvend, maar in: »het regent, dat het giet,» komt het als onzijdig voor.

WEILAND, die dit woord alleen in een' bedrijvenden zin aangeeft, wil ook, dat men het voor *natten*, *natmaken*, enz., kan bezigen, waarom hij in zijne woordenboeken als voorbeeld opgeeft: »bloemen gieten; zeilen gieten,» waarvoor ik liever zeggen zou: »bloemen begieten.» Immers het water wordt gegoten *op* de bloemen, *tegen* de zeilen, en dus worden de bloemen en de zeilen *begoten*; zoo als deze taalgeleerde zelf op het woord *begieten*, aanhaalt.

EENIGE NIEUWE AFLEIDINGEN,

GETROKKEN UIT

HOEFER'S HISTOIRE DE LA CHIMIE.

Potasch.

Reeds van de vroegste tijden wisten de menschen, dat men, door middel van asch, kleederen en andere stoffen reinigen kon, en dat deze asch eene zelfstandigheid bevatte, die dat reinigend vermogen bezat. Water dus, op asch getrokken, werd, na eenigen tijd te hebben stil gestaan, weder helder, doch bezat eenen bijzonderen smaak, dien men aan gezegde zelfstandigheid toeschreef. Als men nu dit heldere water in eenen pot bewaarde, dan vond men, na eene genoegzame uitwaseming of uitdamping, de stof, welke eenen zekeren smaak aan het water gegeven had, in kristalvormen op den bodem terug, en dewijl dit zout een bestanddeel van de *asch* was, dat nu, na uitdamping, in den *pot* overbleef, noemde men hetzelfde *potasch*, en de Franschen hebben dit woord verbas-

terd overgenomen, en er *potasse* van gemaakt. Tegenwoordig wordt dezer stof in de scheikunde een betere naam gegeven, die namelijk van *kali*.

Salaris.

De rations der soldaten bestonden in de eerste tijden, bij de *Romeinen*, in de noodzakelijkste levensbehoefden, namelijk in brood en zout. Van dat woord zout, *sal*, werd het woord *salaris* gevormd, als beteekenende: voldoening, betaling, in zout. WEILAND zegt hier niets van.

Metaal.

PLINIUS zegt, dat in vroegere tijden, als men eene zilverader in de bergen vond, men ook tevens spoedig op het spoor kwam van eene tweede, die er gewoonlijk niet ver af lag, en dat van het Grieksch woord *metalla* (*μετ' ἄλλα*) *de eenen bij de anderen*, het woord *metaal* zijnen oorsprong heeft. WEILAND wil iets anders.

Porcelain.

Men heeft den oorsprong dezes woords op verschillende wijzen willen uitleggen, dewijl de grond daarvoor in de *Chinésche* taal, waarin hetzelfde *tse-ki* heet, niet te vinden is. Volgens sommigen zou men dezen naam ontleend hebben van het Portugésche woord *porcellana*, d. i. klein kopje. Volgens anderen zou de-

